

YNDIG LAND I KRISE

Av Stein Tønnesson

Den økonomiske krisen i Danmark med bedriftsnedleggelse, konkurser og arbeidsløshet ble først virkelig merkbar i løpet av 1974, selv om krisen slo igjennom internasjonalt i slutten av 1973. Den drastiske endring av de parlamentariske styrkeforhold, som har preget 70-åra politisk, kom imidlertid allerede ved folketingsvalget i desember 1973. Det er derfor ikke rimelig å regne krisen som årsak til at så mange velgere forlot «de gamle partier» til fordel for nye. Det er ikke rimelig å regne det reaksjonære fremskridtspartiets suksess og Sosialdemokratiets voldsomme tilbakegang i 1973 som resultat av krisen.

Omkalfatringen av de politiske styrkeforhold i 1973 må ses i forlengelse av 60-åras og de første 70-åras utvikling: den enorme vekst for de offentlige institusjoner, forhøyelsene av skattene, teknologiens fremmedgjøring av mennesket og ikke minst EF-striden.

Sosialdemokratiets oppslutning sank fra 1964 til 1968. I 1971 kom et lite oppsving mens den borgerlige Baunsgaard-regjeringen satt ved roret. Etter at Jens Otto Krags sosialdemokratiske regjering hadde skremt Danmark inn i EF, kom så det store tilbakeslaget i 1973.

Bevegelsene blant velgerne fra 1973 til valgene i 1975 og 1977 er derimot skjedd i krisen. Det som er skjedd her er:

1. *Sosialdemokratiet* har nesten gjenvunnet sin styrke fra 1971.
2. *Fremskridtspartiet* har stabilisert seg på omlag 15 prosent av stemmene.
3. Spredningen av de borgerlige stemmer på en rekke partier fortsetter med den nedadgående tendens for disse

Den norske regjering kunne vente til krisen var fem år gammel før den slo inn på en politikk for arbeidsløshet. I Danmark holdt krisen, arbeidsløsheten og en borgerlig krisepolitikk samlet inntog i 1973/74. Det året gikk 20.000 dansker arbeidsløse. Ved årsskiftet 1978/79 er det kommet en null på. Over 200.000 er i dag registrert som arbeidsløse i Danmark. Det er mennesker det dreier seg om.

Krisen i Danmark er ikke bare økonomisk. Den føles på kropp og sinn. Det synges om den i radioen. Det snakkes om den på gata. Unge er nervøse for sin framtid. Foreldre vet ikke om deres barn kan få jobb. De gamle ser prisene stige og pensjonene gå i stå.

Det politiske system ble rammet før økonomien. Ved valget i 1973 kom fem nye partier inn i folketinget med tilsammen 60 mandater. Denne fordobling av antallet partigrupper har gitt et ustabilisert parlament i 70-åra, der de ledende blant de gamle partiene hele tida har måttet inngå forlik med hverandre. I august 1978 gikk det så langt at klassesamarbeidet ble hevet opp på regjeringsplan. På tross av advarsler fra LO-ledelsen dannet Sosialdemokratiet regjering sammen med Venstre. Anker Jørgensen fortsatte som statsminister, og Venstres formann, Henning Christophersen, ble utenriksminister.

De første månedene av 1979 er preget av tariffoppgjøret, som ser ut til å kunne føre med seg storkonflikt, regjeringskrise og ny-valg. I mai/juni vil valget til EF-parlamentet, som holdes 7. juni, fange oppmerksomheten.

Stein Tønnesson har skrevet om ulike sider ved krisen i Danmark til dette nummer av *Argument*. Dels gir artiklene en bakgrunn for det som skjer hos våre sydlige naboer framover. Dels gir de stoff til ettertanke også i den norske krisedebatten.

partier samlet. Dette gjør at Fremskridtspartiet faktisk er det største borgerlige parti. *Venstre* fordoblet sitt medlemstall etter Poul Hartlings (V) statsministerperiode i 1975, men dratt ned på sine gamle 12 prosent igjen i 1977. Venstres egen parlamentariske basis for det nåværende regjerings-samarbeid med Sosialdemokratiet er

bare 21 av folketingets 175 medlemmer, mens Sosialdemokratiet har 65. 4. *Venstrefløyens* velgeroppslutning er uberørt av krisen. Den ligger på samme nivå som i 60-åra. SF har gradvis mistet sin dominans blant venstrefløyvelgerne slik at SF, VS og DKP nå er jevnstore med henholdsvis 7, 5 og 7 folketingsmandater.

Danske valg i 70-åra

	Valg 1971	Valg 1973	Valg 1975	Valg 1977	Gallup jan 79	Mandater fra 1977
Fremskrittspartiet	—	15,9	13,6	14,6	16,2	26
Borgerlige partier (1)	50,4	47,4	45,2	37,2	35,5	65
Socialdemokratiet	37,3	25,6	29,9	37,0	35,1	65
Venstrefløyen (2)	12,1	11,1	11,3	10,3	12,6	19

(1) De 6 borgerlige partier hadde følgende prosentvise oppslutning ved valget i 1977:

Venstre: 12,0. Konservative: 8,5. Centrum-Dem.: 6,4. Rad. Venstre: 3,6. KrF: 3,4. Retsforbundet: 3,3.

Det kan virke merkelig å slå disse 6 partier sammen under hatten «borgerlige», og holde Fremskrittspartiet utenfor. Jeg mener likevel det gir et bedre bilde av de politiske hovedtendenser enn den brokete samling presenter en normal valgstatistikk gir. De førende borgerlige partier er Venstre og Det Konservative Folkeparti.

Centrum-Demokratene er et nytt parti uten særlig innflytelse i det bestemmende politiske miljø, oppstått ved et utbrudd fra Socialdemokratiet. Partiet har særlig skaffet seg sin profil som hatsk bekjemper av «røde tendenser» i kulturlivet, utdanningsinstitusjonene og i massemedia.

Radikale Venstre er Socialdemo-

kratiets tidligere samarbeidspartnere blant de borgerlige. I 70-åra har partiet mistet nesten 3/4 av sine velgere. Enkelte av lederne forsøker å skape en bredere politisk bevegelse under parolen «oprør fra midten».

KrF er som sitt norske søsterparti først og fremst moralens vokter, men det moralske klassegrunnlag er svakere i Danmark.

Retsforbundet er en bisarr blanding av frihandelsprinsipper, anti-EF-nasjonalisme og radikal-liberale synspunkter i kulturelle spørsmål.

(2) De 3 venstrefløyepartiene hadde følgende prosentvise oppslutning ved valget i 1977: SF: 3,9. DKP: 3,7. VS: 2,7.

Ved inngangen til 70-åra var SF suverent det sterkeste velgerparti på venstrefløyen. Så gikk først DKP og seinere VS fram på SFs bekostning slik at de 3 partier nå er temmelig jevnsterke og alle sammen representert i Folketinget.

sen kommer på denne måten til å øke krisen i stedet. Indkomstpolitikken blir ledd i en ond spiral. Denne spiralpolitikken har vært ført konsekvent siden 1975 i Danmark. Den borgerlige Hartling-regjeringen forsøkte seg i krisens første fase med en forbruksstimulerende politikk — ikke gjennom lønnsøkning selvfølgelig, men gjennom en tidsavgrenset momsnedsettelse.

Indkomstpolitikken er senere blitt formulert i flere forlik mellom partiene nærmest det parlamentariske sentrum, septemberforliket 1975, augustforlikene 1976 og 77 og regjeringsavtalen mellom Socialdemokratiet og Venstre (SV) august 1978. Hvert nytt forlik har økt antallet arbeidsløse med tusener. Betalingsunderskuddet har likevel hele tida økt (7,5 milliarder i 1978), og inflasjonen er ikke blitt mindre (10 prosent i 1978).

Indkomstpolitikken har vært ført av de borgerlige og de sosialdemokratiske sentrumpartier mens Fremskrittspartiet har bombardert folkettinget med krav om tusen nedskjæringer årlig i de offentlige utgifter, og mens venstrefløyepartiene har stilt forslag om økte offentlige bevilgninger til bekjempelse av arbeidsløsheten.

Arbeiderklassen har gjort hårdnakket motstand mot alle forsøkene på å

70-åra begynner med striden om EF. De slutter med det første direkte valg til EF-parlamentet, hvor Danmark skal velge 15 av de 410 representanter. Til dette valg stiller motstanderpartiene i listeforbund med Folkebevægelsen mod EF. DKP stiller i det hele tatt ikke liste, men bruker all sin arbeidskraft på å bakke opp om Folkebevægelsens tverrpolitiske kandidatliste.

Mellom EF-strid og EF-strid har den økonomiske politikk nesten hele tida vært det sentrale emne i klassekampen og i spillet mellom partiene. De «ansvarlige partier» har ført det danske kaller *indkomstpolitikk*.

Det er samme slags innstrammingspolitikk som den Kleppes regjering slo inn på i Norge i 1978: En politikk

for å holde lønningene nede slik at forbruket skal synke slik at importen skal synke og handelsbalansen komme i balanse. En politikk for at kapitalen skal få mindre lønnsutgifter slik at den hjemlige kapital skal kunne konkurrere internasjonalt slik at eksporten skal øke slik at betalingsbalansen med utlandet skal komme i balanse — og slik at arbeidsløsheten skal øke.

Det siste sies ikke høyt, men alle vet at det blir resultatet fordi indkomstpolitikken senker forbruk og etterspørsel hjemme, og andre lands indkomstpolitikk senker forbruk og etterspørsel ute. Når etterspørselen synker på denne måten, forsterker det krisa, og det blir enda flere nedleggelse og oppsigelser.

Politikken som skulle motvirke kri-

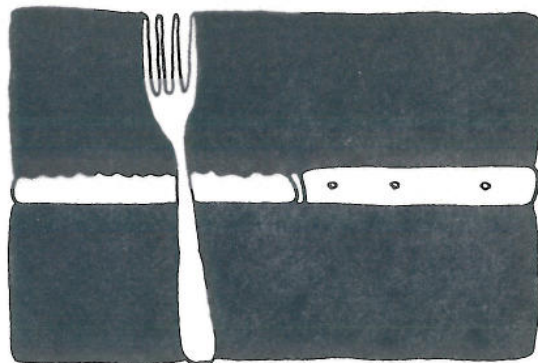

presse reallønna ned. Etter hvert forlik har arbeiderne reagert med proteststreiker. Da SV-regjeringa ble dannet, ble det holdt 210 demonstrasjonsstreiker. I 1978 var det i følge Dansk Arbejdsgiverforening 990 overenskomststridige streiker i forbindelse med strid om lønns- og arbeidsforhold. Hvis noe parti spiller en rolle i organiseringen av disse streikene, er det DKP.

Regjeringspolitikken i 70-åra har vært en politikk som kjører rundt i krisens nedadgående spiral. Denne politikken har vært møtt av en nedskjæringsfilosofi fra høyre, av bevilgningsforslag fra venstre og av forsvarskamp fra arbeiderklassen.

Danmark er dansk

Norge er svensk

Norge er fjell med fosser og skoger av tre. Danmark er flate, fruktbare jorder.

Norge har store fabrikker som spyrt metall, papir og kjemiske gasser. De danske industrier er hver for seg små — de gjør jordas grøde til salami, bacon og grønnsaker i aluminium og plast — de gir landbruksmaskiner tilbake og forsyner verdensmarkedet med mange små kvanta kvalitet.

Norge opplevde rask og sammenhengende økonomisk vekst fra krigens slutt til syttiåras krise. I Danmark er

60-åra de eneste med egentlig vokseverk. Begrepet «glade tressere» kan ikke forstås i Norge.

Norge har olje. Danmark har arbeidsløshet.

I det norske borgerskapet har de store full kontroll fra Høyre — bare grønne småbønder kan gi problemer. I Danmark har de små borgerne sitt eget tilbakeskrittsparti, som er større enn noen av de andre borgerlige partier. Bøndenes gamle Venstreparti er blitt storborgernes fremste våpen fordi deres eget konservative folkeparti er for eksklusivt for velgerne og en for umulig samarbeidspartner for Sosialdemokratiet.

Den disiplinerte norske arbeiderklassen har sammen med bygdefolket på Østlandet og i Nord-Norge gjort DNA til den alt dominerende politiske kraft i etterkrigstida. I Danmark har sosialdemokratiet aldri hatt flertall alene i folketinget, og kontrollen med fagbevegelsens grunnplan har aldri vært så sterk som i Norge.

Venstrefløyen er svak i begge land, tallmessig mindre i norske valg, men mer splittet i de nyeste danske. Bevegelser rundt saker er mer aktive, fantasifulle og selvstendige i Danmark, og streikene er hyppigere.

Danmark er en del av EF-statens Region Nord. Norge er en politisk selvstendig nasjonalstat, selv om den politiske elite synes at det er leit.

Det var viktige forskjeller på to land i det like Skandinavia — like ved at folk sulter mindre enn ellers i verden, leser mer og betaler mer i skatt. Det er linjer mellom ulikhetene også, og de må forstås for at den ene skandinavia skal begripe den andre.

Sverige er som Norge — men mer.

Typiske velgere i Danmark

Den *konservative* velger i Danmark er enten selvstendig eller funksjonær, har høy utdanning, tjener svært godt, bor i København og er over 40 år.

Venstre-velgeren, derimot, bor normalt på landet, er bonde eller annen selvsysselsatt, men tjener også godt.

Kristelig Folkepartis typiske velger er heller ikke arbeider — tjener relativt godt, men har lav utdanning, bor på landsbygda i Jylland og hører til den eldre årgang.

Centrum-Demokraten og *Retsforbund*stilhengeren foreligger det intet om i mitt materiale.

Radikale Venstre-folk er funksjonærer og har bra inntekt. Ellers skiller de seg lite ut fra gjennomsnittsdansken.

Den typiske *Fremskrittsparti*-velger er en utpreget gjennomsnittsdanske, men vil normalt ikke være

pensjonist eller offentlig funksjonær og ikke bo i København.

Socialdemokraten er arbeider eller lavere funksjonær med lav inntekt og lav utdanning, bor i by og er ikke ung lenger.

SFs velgere er helst yngre funksjonærer i København med temmelig god inntekt, men de kan også være ufaglærte arbeidere og tjene dårligere.

Venstre-Socialisten minner om folkesocialisten, men er enda yngre og oftere under utdanning.

Kommunisten er en ung, faglært arbeider i København med absolutt brukbar inntekt.

Denne oppstilling er laget ut fra hvilke grupper som er overrepresentert i partiets velgerkorps i forhold til befolkningen som helhet. Opplysningene skal ikke tas for mer enn de er.

De 4 krise-strategiene i dansk politikk

I denne hoved-artikkelen skal jeg gå nærmere inn på de 4 krise-strategiene:

- sentrumspartiens **rundkjøring**,
- Fremskridtspartiets **reaksjonære vei tilbake**,
- **reformismens** veier fram,
- og det revolusjonære venstres oppfatning om veien til en **sosialistisk omveltning**.

Rundkjøring

De sosialistiske krefter er i Danmark, som ellers i Skandinavia, så svake at det kampen i de sentrale politiske institusjoner egentlig står om, er: Skal det fortsatt være slik at private kapitalistiske selskaper spiller den avgjørende rolle i økonomien, eller skal et skikt av ekspertise omkring statens, LOs og sosialdemokratiets apparater skaffe seg en større innflytelse?

SV-regjeringen er først og fremst et redskap for det borgerlige Venstre til å stenge veien for de sosialdemokrater som vil utnytte krise til å styrke sine apparaters innflytelse. Den tidligere fagforbundsformann Anker Jørgensen, SV-regjeringens skaper, er fange av sitt parlamentariske mindretall, som lukker den parlamentariske vei til reformer. Han mener tida er inne til moderasjon og inngikk en regjeringsavtale med Venstre, som Venstre nesten kunne ha inngått med seg selv. LO-ledelsen hater ham for det. Fagorganisasjonens formann siden 1967, Thomas Nielsen, rettet bitre angrep mot Anker Jørgensen under Sosialdemokratiets kongress i desember. Han erklærte at han håpet regjeringen ville falle før 100 dager var gått. De 100 dager var gått 17. mars.

Rundkjøringspartiene i Danmark er *Det Konservative Folkeparti*, som vil styrkes hvis Venstre ikke får regjeringa til å kjøre godt nok rundt, *Centrum-Demokratene*, som ser SV-regje-

ringas eneste feil i at den ikke er en SVC-regjering, *Venstre*, som altså holder en hånd i rattet — og *Anker Jørgensens defensive sosialdemokrater*.

De fører alle inndkomstpolitikk. Den har jeg i artikkelen «Dansk politikk i krise» presentert som en politikk for å senke lønn og forbruk, og øke arbeidsløsheten. Håpet er så at den ekstraprofitt dette gir industrien, vil stimulere investeringslyst og eksport og få hjulene til å rulle av seg selv igjen.

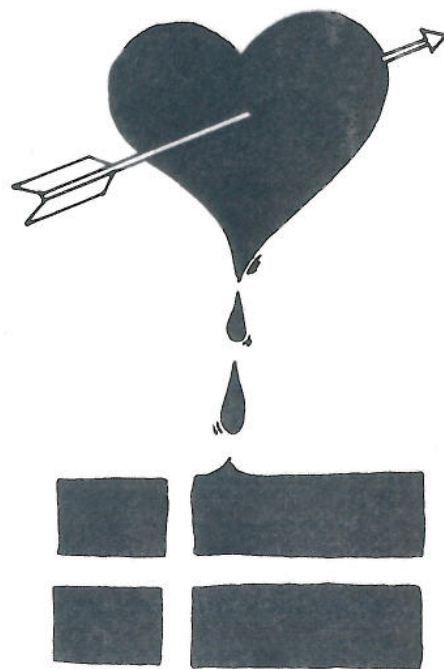
Denne form for krisestrategi støter på *tre problemer*:

1. Den virker ikke. Hjulene blir bare stående der de står.
2. Den øker klassemotsetningene, gjør fagbevegelsen aggressiv og truende.
3. Fordi den er konservativ og ikke vil lage om på samfunnet, har den ikke noe ideologisk svar på den misnøye krisen skaper i store deler av befolkningen. Det gir grobunn for radikale protestbevegelser mot det politiske establishment både fra høyre og venstre.

Problem 1

Det første problemet er skuffende for dem som tror på kapitalismen.

«Besværligheden ligger i, at vi pludselig skal til at argumentere for noget, vi hidtil har betragtet som selvfølgelig. Det gælder f.eks. markedsøkonomien.»

skriver Venstre-folketingsmannen *Bertel Haarder* i en artikkel om Venstres nye prinsippprogram. Han trekker så fram det sovjetiske byråkrati til skrekk og advarsel («I Sovjet sitter de med håndskrevne salmebøger. Der var ikke plads til dem i regeringsplanerne») før han hyller den danske markedsøkonomi i høystemte vendinger:

«Det er et dagligt mirakel, der hver dag sker for vore øjne: at hvor der er en køber, der er der også en sælger af et passende produkt af høj kvalitet i passende mængder. Uden at så meget som et enkelt offentligt kontor bidrager dertil.»

Bertel Haarder uttrykker en borgerlig liberal optimisme midt i krisen med

hensyn til den frie markedsøkonomis framtid. Han mener Danmark vil ligge på topp i Skandinavia i 1990 fordi Danmark ikke har så mye offentlig innblanding i økonomien som de andre skandinaviske land. For Venstre er krisen et resultat av at oljelandene tjener mer enn de kan bruke. Når Danmark lider så sterkt under krisen, har det med den danske industristruktur å gjøre: mange små bedrifter og en produksjon som er rettet mot nettopp slike markeder krisen rammer sterkest.

Problem 2

Det er likevel sannsynlig at SV-regjeringen faller på fagbevegelsens motstand før den knekker nakken mot krisens uopprettelighet. SV-samarbeidet er en konstant belastning for sosialdemokratiets ledelse i forhold til sitt grunnplan og til fagorganisasjonen. Tarifforhandlingene, som pågår uten tilløp til enighet mens dette skrives, kan ikke føre til noe godt for danske lønnstakere. Arbeidskjøperne gikk ut med krav om nedsatte lønninger. Regjeringas økonomiske opplegg forutsetter tilbakegang i reallønn.

Det er lite som tyder på at LO vil krype til korset. LO-formann Thomas Nielsens siste uttalelse (først i mars) var at «arbeidsgiverne ønsker konflikt, og den skal de få». En storkonflikt kan lett føre til at enten regjeringa eller Sosialdemokratiet sprekker. Det er nemlig lekket ut til pressen at noen sosialdemokratiske ministre sammen

med LO-toppen har utarbeidet et forslag til politisk inngrep i overenskomstene. LO-ledelsen har uttalt at den ikke vil finne seg i noe politisk inngrep som gir dårligere vilkår enn det som står i dette forslaget. Venstre har avvist forslaget kategorisk. Det har satt Anker Jørgensen i en kättepine, hvor han må velge mellom LOs forslag til politisk inngrep, et annet forslag som Venstre kan akseptere — og å la storkonflikten gå sin gang. Velger han Venstre, har Thomas Nielsen truet med å danne nytt parti. Velger han LO, vil regjeringssamarbeidet med Venstre opphøre. Da blir det trolig utskrevet nyvalg, og Anker Jørgensen er kanskje ferdig i dansk politikk.

Problem 3

Det tredje problem gir konstant politisk hodepine for de ledende politikere i de gamle, ansvarlige partier. Fløypartiene er blitt styrket.

På *venstresida* i Folketinget har det relativt samarbeidsvillige SF fått konkurranse fra de langt mindre medgjørilige DKP og VS.

Og på den andre sida sitter *Mogens Glistrup* med 26 folketingsrepresentanter og fører en konsekvent høyre-radikal demonstrasjonspolitik. De 26 blokkerer (sammen med Retsforbundets 6) fullstendig for dannelsen av en borgerlig blokk uten sosialdemokratiet. Glistrup har slått ned på alle tendenser hos sine gruppemedlemmer til å gå inn på noen form for kompromisslinje med de andre borgerlige partier.

Før jeg går over til det politiske venstre må jeg av disse grunner innom ytre høyre og spørre: Hva er det som gjør at Glistrup kan holde på 15 prosent av det danske velgerkorps? Og hva står hans tilbakeskrittsparti egentlig for?

Veien tilbake

Fremskrittspartiets opprør er rettet mot *staten*. De offentlige funksjonærer, akademikere og embetsmenn er den tærende klasse som utsuger det danske folk gjennom skattene og hindrer den alminnelige frihets- og arbeidselskende danske i å utfolde sine talenter og bringe det dyktige danske

næringsliv nye triumfer. *Kjeld Wamberg*, en av de 26 i folketinget, uttrykker partiets prinsipielle syn slik:

«...Går der et skel gjennom den danske befolkning i 1976, så går det mellom den produktive del af befolkningen og den svulmende, golde uproduktive offentlige administration i alle led, mellem det private arbejdsmarked, vi alle skal leve af, og den overhåndtagende, i vidt omfang overflødige offentlige sektor, den herskende klasse, der vil dirigere alt og alle...»

Hva vil så Fremskrittspartiet gjøre med det? Jo, skjære ned på byråkratiet og på skattene. Den skattefrie bunngrænse skal i første omgang settes på 60.000 kroner. Skatt på kapitalinntekter skal vekk med det samme. På lengre sikt skal inntektsskatten helt avskaffes slik at det som er igjen av staten skal leve av moms og avgifter på alkohol og tobakk. Nedskjæringene skal først og fremst foretas i alt det unyttige undervisningsvesen, biblioteksvesen og i all mulig overadministrasjon.

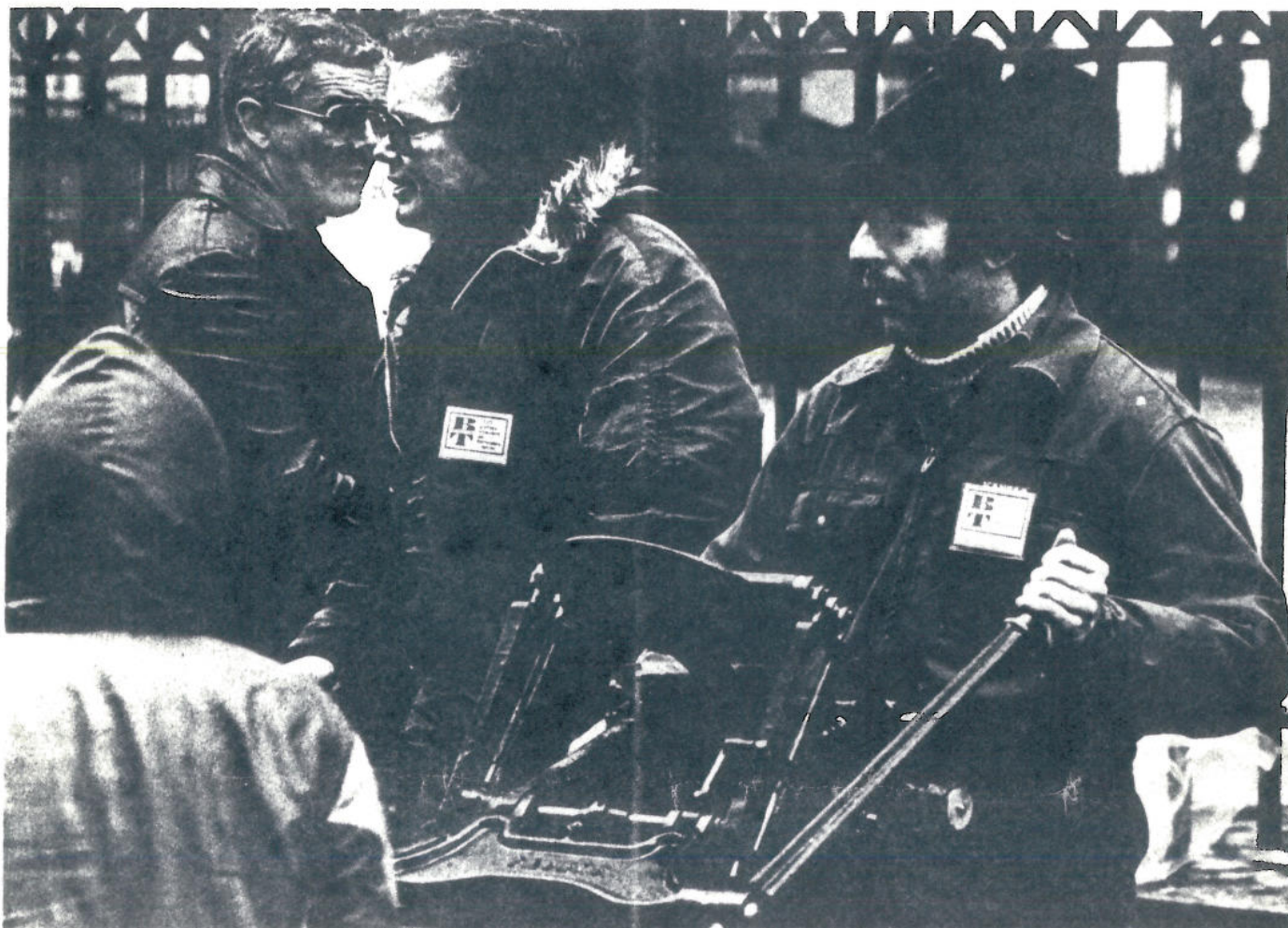
«Og det er givet, at erhvervslivet, der virkelig vil få troen på fremtiden styrket, nemt vil kunne klare at beskæftige de mennesker, der skal overføres (fra det offentlige)»

skriver en annen av de 26, *Kristen Poulsgaard* (tidligere SF-medlem) i boka «Et bedre Danmark».

Det er viktig å legge merke til at Glistrups midler utelukkende er parlamentariske. Han har kvalt enhver tendens til utvikling av en partiorganisasjon som kunne bli uavhengig av folketingsgruppa, og han ønsker selv å utpeke Fremskrittspartiets kandidater ved valg. Glistrup håper på at det økonomiske kaos sosialdemokratiet fører Danmark ut i, vil vende sifrene i hans velgeroppslutning fra 15 til 51 prosent. Så kan alt det byråkrati som ble bygget opp i 60-åra avskaffes med noen parlamentariske pennestrøk.

«For hånden på hjertet. De, der kan huske tilbake til 1960, kan ikke ærligt sige, at Danmark dengang, inden vi fik kildeskat, kommunesammenlægning, gigantskoler og sygehuse, var et dårligt land at leve i»

skriver Kristen Poulsen i sin bok.

Småborgerskapet har tradisjonelt ønsket seg tilbake til tilstandene før de store begynte å utkonkurrere dem, og småborgerskapet er tallrikt i Danmark. Bygatene vrir fremdeles av bakere, slaktere, grønthandlere, sykkelreparatører og små kolonialkjøpmenn (sett med monopolvante norske øyne).

Men Fremskridtspartiets opprør er ikke vendt mot den storkapital som etablerer lavprisvarehus og tvinger de små til å stenge. Hele aggresjonen rettes mot stat og skatt. Og Fremskridtspartiet har nådd langt utover småborgerskapets rekke med sin agitasjon. De 15 prosent er nesten et representativt utvalg av den danske befolkning i klassemessig henseende. Partiet smykker seg med tittelen «Danmarks nest største arbeiderparti» og har stjålet velgere fra alle andre partier.

Enkelte av de venstrefløysfolk som har beskjeftiget seg med fenomenet Glistrup, mener hans oppslutning i arbeiderklassen skyldes at han har utløst en opposisjon mot den seinkapitalistiske stat, en opposisjon som i bunn og grunn er sunn:

«Venstrefløyens krise har vært, at den ikke har vært i stand til å støtte denne opposisjon, men har overlatt hele initiativet til fremskridtsbevegelsen»

skriver statsviteren *Johannes Andersen* i boka: «Fremskridtsbevegelsen, arbeiderklassen og venstrefløyen». Han og andre bruker Fremskridtsbevegelsens suksess i arbeiderklassen som et argument for at venstrefløyen bør kvitte seg med alle halehengstendenser i forhold til den sosialdemokratiske reformisme og føre en kompromissløs kamp mot det sosialdemokratiske hegemoni i arbeiderbevegelsen.

Det normale synspunkt i DKP, SF og i de mer reformvennlige blant smågruppene er likevel at Fremskridtsbevegelsen i hele sitt vesen er et småborgerlig fenomen. Når så mange arbeidere stemmer Glistrup, henger det sammen med det tradisjonelt nære forhold mellom deler av arbeiderklassen og det danske småborgerskapet. Løsningen for mange arbeidsløse arbeidere i 30-åra ble å starte sin egen forretning. Videre kan man peke på at velstandssøkningen i 60-åra ga mange arbeidere så høy inntekt at den ble rammet av skatteprogresjonen.

Dessuten har dansk boligpolitikk gjort majoriteten av den danske befolkning til eiere av sin egen bolig, som fritt kan omsettes på det åpne marked. Prisstigningen på leiligheter, hus og hytter i Danmark er eventyrlig. Studenter, arbeider, funksjonærer og småkjøpmenn er blitt «boligspesulanter i det små» (godt hjulpet av en hær-

skare høyprofitable meglerfirmaer). Til og med en liten venstrefløysgruppe i Århus er gått inn i boligspekulasjon av ikke liten målestokk — for å skaffe venstresida økonomiske midler. Det er mange eiere som ikke liker Socialdemokratiets planer om en verdistigningsavgift, en avgift som til og med Venstre er gått med på i forbindelse med dannelsen av SV-regjeringen. Disse eiere blir lett tiltrukket av Fremskridtspartiets agitasjon mot kapitalvinningskatten.

Ifølge dette synspunkt stemmer ikke arbeiderne Fremskridtspartiet som arbeidere, men som skattebetalere og huseiere og lesere av Ekstra-bladet (boulevardavis for den lille mann med nakne damer og beske angrep på allslags politikere). Når disse arbeidernes *klasseinteresser* blir så alvorlig truet at de blir dem var, vil de vende tilbake til arbeiderpartiene.

Disse to venstrefløysynspunkter på Fremskridtspartiets oppslutning i arbeiderklassen avspeiler de to strategiske hovedsyn på venstresida: kamp *mot* eller kamp *gjennom* reformismen. Jeg vil avslutte artikkelen med en drøfting av dette, men først må vi se på reformismens stilling i dag.

Veier fram

Reformismen har trange kår i Danmark for tida, men den lever både i fagbevegelsen og i de to venstrefløyspartiene DKP og SF. Videre får den næring fra det kulturradikale «opprør fra midten».

Med reformisme forstår jeg her enhver strategi som har betydelige endringer av samfunnet som mål og som ser reformer som sitt middel. Reformismen er ikke nødvendigvis rettet mot sosialisme, men kan også sikte mot et desentralisert utopisamfunn (opprøret fra midten) eller mot en modifisert kapitalisme hvor statsapparatet dominerer de økonomiske beslutninger (sosialdemokratiet).

La meg begynne med det siste. Gjennom sin selvoppgivende politikk overfor de borgerlige samarbeidspartnere har Anker Jørgensen og den sosialdemokratiske partiledelsen mistet ledelsen i partiets ideologi- og reformarbeid. Dette arbeid har foregått andre steder, i LO, i Spesialarbejder-

forbundet og Metalarbejderforbundet og i den interessante institusjonen Arbejderbevægelsens Ervervsråd, hvor mange økonomer og samfunnsforskere er ansatt — eksperter som kunne få viktige posisjoner i en fremtidig sosialdemokratisk superstat med økte muligheter for direkte innblanding i økonomien.

Socialdemokratiet vedtok på sin 32. kongress i september 1977 et radikalisert prinsippprogram for «Solidaritet, lighed og trivsel», en radikalisering som var et naturlig svar på krisen.

«Der har ikke været politiske muligheder for at gribe mere direkte ind i produktionsvilkårene og fordelingen af produktionsresultatet.»

står det i programmet, og det fortsetter:

«De muligheder, der har været til rådighed via statsapparatet, har været begrænset til midler, der har kunnet afbøde det kapitalistiske samfunds værste skadevirkninger. At disse midler blir stadig mere utilstrækkelige, understreges af de seneste års udvikling med nedsat reformtempo og besparelser i den offentlige sektor. For de fortsatte kamp mod ulighed og uretfærdighed er direkte indgreb i samfundets produktionsapparat derfor uundgåeligt.»

De sosialdemokratiske reformister har pekt på to måter å gjøre slike direkte inngrep på. Den ene er den gode gamle, men likevel lite brukte i Skandinavia, gjennom *statsinstitusjoner for økonomisk styring*.

Ekspertene i Arbejderbevægelsens Ervervsråd har i en lang rekke avisartikler gått ut mot Anker Jørgensens blindt virkende inkomstpolitikk, som skjærer alle bedrifter og sektorer over en kam og vil bedre kapitalens profitt over hele linjen. Ervervsråd-økonome vil i stedet at regjeringen skal yte selektiv støtte og at den skal stille betingelser om innsyn. Det vil si at regjeringen sier til den enkelte bedrift eller en hel sektor at hvis dere investerer i det og det (en vare med eksportmuligheter eller en vare som gir mange arbeid) og rapporterer til oss om hvordan det går, da skal dere få de og de skattelettelser og tilskudd og fordeler.

Den andre måten å gjøre inngrep på er inneholdt i det såkalte *ØD-forslag*

(Økonomisk Demokrati). Dette forslaget går ut på å opprette et lønns-takerfond, som arbeiderbevegelsen selv skal kontrollere. Fondet skal finansieres gjennom innbetalinger fra alle bedrifter, og innbetalingenes størrelse skal være et forhandlingsspørsmål ved tariffoppgjørene. Fondet skal så dels brukes til å bedre arbeidernes pensjonsforhold, til å gi arbeiderbevegelsen (les topplederne og ekspertisen) innflytelse over økonomien. De skal simpelthen bruke fondets midler til utlån, investeringer osv. og på den måten bli en slags arbeiderbevegelsens finansmakt ved siden av det etablerte bankvesen.

Forslaget er selvfølgelig blitt grundig avvist fra alle kanter, både fra de borgerlige partier, som ikke vil vite av LOs innblanding i kapitalens anliggender, og fra venstrefløyen, som ikke ser nettopp lyse perspektiver ved oppbyggingen av en arbeiderbevegelsens finansmakt.

DKP avviser forslaget fordi det er for lite statlig. DKPs reformisme kan ses som en radikal utgave av statliggjørings- og nasjonaliseringsstrategien. VS avviser forslaget fordi det er for mye statlig, et ledd i innkapslingen av arbeiderbevegelsen i den moderne korporative stat.

De eneste som ikke har stilt seg fullstendig avvisende til forslaget, er Det Radikale Venstre og SF. De radikale ønsker i stedet for ett sentralt fond at det skal opprettes mange regionale. Det passer godt inn i tankene til det «opprør fra midten» som partiets tidligere formann er med i tremannsledelsen for. Opprøret er forøvrig i gang med å etablere en avis «På vei», men kan foreløpig ikke sies å spille noen viktig politisk rolle utover en viss påvirkning av den offentlige debatt.

SF har uenig i modellen for ØD, men mener debatten om ØD bør brukes positivt til å propagandere for demokrati på de enkelte bedrifter (virksomhedsdemokrati).

I det pågående tariffoppgjør har LO topprioritert ØD-kravet. Det forslaget til tvungen overenskomst, som er utarbeidet av noen sosialdemokratiske ministre og LO-ledelsen i fellesskap, inneholder en kime til et ØD-fond.

Kimen består i at noen dyrtidstillegg som etter politisk beslutning tidligere er blitt holdt tilbake og ikke utbetalt til lønnstakerne selv om de hadde krav på dem — nå skal danne grunnstammen i et LO-administrert fond. Det dreier seg om flere milliarder. Dette er LO-ledelsens hjertesak i tariffoppgjøret, en sak som alle andre partier enn Socialdemokratiet er imot. SF har også gått imot fordi kravet inngår i et forslag til politisk inngrep. SF er prinsipiell motstander av politiske inngrep i overenskomstspørsmål.

Den gruppe som først og fremst har interesse av ØD, er de sosialdemokratiske dominerte apparater. Det interessante som er skjedd ved SV-regjeringens dannelselse, er at Anker Jørgensen har gitt opp såvel ØD-forslaget som en økt statlig styring med økonomien. Dermed blir veien til økt makt stengt for fagorganisasjonens folk. Dette er en viktig del av forklaringen på motsetningen mellom LO-ledelsen og statsministeren, og det er dette som gjør motsetningen til noe mer enn et skuespill. Den andre del av forklaringen er nemlig at LO-ledelsen ville ha fjernet seg for mye fra sitt grunnplan hvis den ikke tok avstand fra Anker Jørgensens SV-politikk. Derved ville fagopposisjonen blitt styrket.

Nå er fagopposisjonen kommet i en vanskelig situasjon. Den er selvfølgelig interessert i å kjempe mot arbeidskjøperne gjennom en storkonflikt. Problemet er at LO-ledelsens høyest prioriterte krav i konflikten er et krav som opposisjonen er uenig i.

Den uten sammenligning sterkeste gruppering innenfor det som finnes av fagopposisjon, er DKP. DKPs krisepolitikk minner mye om den SV har ført ut i Stortinget i Norge: Staten skal gripe inn med importregulering for å sikre danske arbeidsplasser, tre støttende til når bedrifter bukker under osv. DKPs mer langsiktige strategi skal jeg ikke gå nærmere inn på. Den er i alle hovedtrekk den samme som mange kjenner fra debatten om det antimonopolistiske demokrati.

SF i Danmark adskiller seg i sine krisepolitiske forslag ikke mye fra kommunistpartiet. Mens DKP ynder å kalle seg revolusjonære, og medlemmene stort sett også oppfatter partiet

som revolusjonært, går SF klart inn for en reformstrategi hvor det ikke regnes med noen konfrontasjon mellom klassene.

«Vi anser perspektivet «den revolusjonære situation» for helt usandsynlig på disse breddegrader og ser omformningsprosessen som en serie af radikale og indgribende reformer der i deres helhed har karakter af en fundamental omformning, og som sættes i værk ved et samspill mellem folkelige kampe og parlamentariske beslutninger».

uttalte SF-formann Gert Petersen på et debattmøte i Århus våren 1978.

Det er ikke fra SFs side utarbeidet noe konkret strategiprogram som forbinder reformene med hverandre slik at reformarbeidet får et klart sosialistisk perspektiv. SF mangler en beskrivelse av det sosialistiske mål. Gert Petersen gjorde det også klart at SF regner Socialdemokratiet som en nødvendig, «skjønt nølende og forsinkende» alliert i reformarbeidet.

Det skal samtidig nevnes at SFs yngre garde, folk med tilknytning til SFU-miljøet ikke ville uttrykt seg på samme måte. De er få, men arbeider for å overvinne SFs tradisjonelt meget parlamentariske arbeidsstil og gjøre SF til et parti i bevegelsenes tjeneste.

To veier til omveltning

Det revolusjonære venstre er ubetydelig i Danmark, som det er det i resten av Europa. Likevel er Danmark og Italia de eneste land i EF hvor det revolusjonære venstre har det fnugg av sjanse til representasjon i EF-parlamentet som gjør det naturlig å gå inn i valgkampen våren -79 (VS i Danmark og PDUP i Italia).

VS sto svakt i de første 70-åra, men fikk framgang gjennom sin kontakt til viktige bevegelser, boligkampen og gruppene mot atomkraft. Samtidig ble SF svekket av indre stridigheter, og da VS ble representert i folketinget i 1973, fikk de inn en mann som kom til å opparbeide seg en posisjon som 70-åras fremste venstrefløysparlamentariker, *Preben Wilhjelm*. Hans styrke er grundighet, sakkunnskap og pågående avsløringer av sosial urettferdighet og maktmisbruk fra stat og kapital.

VS går til valgkampene med slagordet «Styrk kampen i hverdagen», men er ikke blitt et sterkt parti på den organisatoriske plan. Det herjes av stadige fraksjonskamper. De populære folketingsrepresentantene tilhører en fraksjon som har liten oppslutning blant partimedlemmene. Partiledelsen og folketingsgruppa er ikke på bølgelengde, og partiarbeid i VS virker lite tiltrekkende på partiløse venstrefløysfolk, blant annet fordi man skal gjennom en skolerings- og søknads/anbefalingsprosess før man blir medlem.

De intense teoretiske og politiske debatter som foregår i VS har ikke munnet ut i noen klar strategi overfor krisa og for sosialismen. Likevel kan man si at den strategioppfatning som framtrer i uttalelser og resolusjoner fra VS svarer ganske godt til det syn som ligger innebygget i den krisepolitikk det norske SVs venstrefløy prøvde å argumentere for foran landsmøtet.

Forslag til tiltak mot krisa fra DKP, SF og Socialdemokratiet avvises med den begrunnelse at kapitalismens krise er en krise i selve det økonomiske system, som ikke kan løses av de enkelte stater. Det dreier seg om i den aktuelle situasjon, er å *forsvare* arbeiderklassens levevilkår og dermed hindre at kapitalen øker sine profitter for å komme ut av krisen på den måten. Samtidig må reformismen *avsløres* overfor arbeiderklassen, slik at klassen blir bevisstgjort og står klar til å gripe makten som ledd i en internasjonal kamp, når den revolusjonære situasjonen *oppstår*. Det som vil skape denne situasjonen, er en utdyping av krisen som forsterker angrepene på arbeiderklassens levestandard. Det er ikke slik at VS er imot reformer som bedrer arbeidernes forhold. De foreslår selv slike reformer, men de legger ikke sosialistiske perspektiver i reformarbeidet.

Denne strategien har mange svakheter. For det første er det usannsynlig at arbeiderklassen vil vende seg til det revolusjonære venstre hvis den trenger en ledelse for ren forsvarskamp. På det punkt gjør nemlig DKP en god jobb.

For det andre skaper krisen et behov både i arbeiderklassen og mellom-

lagene for en vei ut av det system som er årsak til krisen. Den veldige interessen for de beskrivelser av et radikalt annerledes samfunn som er lagt fram i boka om «opprøret fra midten» viser at det er utbredt interesse for en radikal vei ut. Folk spør etter et realistisk alternativ til det herskende system, et alternativ som ikke er byråkratisk.

For det tredje er det faktisk mulig med en tilstrekkelig sterk oppbakning å drive slike reformer gjennom i det borgerlige demokrati som utfordrer kapitalens makt. Gjennom slike reformer kan styrkeforholdet mellom klassene endres, og hvis arbeiderbevegelsen forbereder seg på det oppgjør med borgerskapet som en hurtig gjennomført serie av reformer vil framtvinge, da kan oppgjøret faktisk vinnes. (Det springende punkt er kontrollen med voldsapparatet).

Ut fra dette synspunkt må det revolusjonære venstre oppmuntre reformistene til å stille reformforslag og kjempe sammen med dem for å drive dem igjennom. Den endelige avsløring av reformistene kommer når de ikke lenger tør være med eller forsøker å begrense reformkravene til det som er realistisk mulig uten et avgjørende brudd med kapitalismen.

Det finnes en smågruppe i Danmark som tenker slik. Det er *Kommunistisk Forbund* (KF), stiftet i 1973 av den tidligere leninistfraksjonen i VS. Gruppas politiske tidsskrift «Vejen til socialisme» har i flere numre ført en konkret diskusjon om hvordan sosialismen skal se ut og om veien til den. De diskuterer under rubrikken: Hvordan kan det revolusjonære venstre føre en reformpolitikk, som er anderledes offensiv og fengende enn SFs og DKPs?

Motsetninga mellom KF og det allminnelige syn i VS kommer fram i en diskusjon mellom Mikael Waldorf (VS) og Bent Moos (KF) i tidsskriftet *Socialistisk Politik* nr. 9. KF ønsker nå å komme inn i VS igjen, men foreløpig vil VS ikke ha dem.

KFs revolusjonære reformstrategi har derfor liten eller ingen politisk betydning i Danmark — utover det at den er riktig. ■

DEN DANSKE VENSTREFLØY

I II

«Krever man kompromissløst revolusjon, er man sekterisk. Finner man overgangs-hensyn nødvendige, må man være opportunist. Skal Partiet være det som holder sammen på de mer eller mindre motstridende tendenser og bevegelser, blir man kalt stalinist, — støtter man folks umiddelbare kritikk og behov, fordømmes man som spontanistisk reformist. Det er elitært å påvise at reformer har begrensede muligheter i et kapitalistisk samfunn, og det er lallende populisme å ta del i de lokale og aktuelle reformbevegelser og aksjoner, hvis ikke de har en klar marxistisk forståelse av kapitalismens grunnleggende karakter. Tar man sitt utgangspunkt i egne behov for bedre samvær og meningsfylt arbeid, er man en ubehjelpelig individualist og idealist, krever man omvendt organisering og disiplinær innordning under partiets eller fagforeningens linje, er man autoritær og magtliderlig.

SF er haleheng til Socialdemokratiet, mens VS har gjort Socialdemokratiet til hovedfienden. Smågruppen er latterlige, selvovertvurderende bokstavkombinasjoner, rødstrømpene drukner den politiske bevisstgjøringsprosess i privat snakk. Boligaksjoner og streikekomiteer arbeider for spredt og tilfeldig, studentene er for selvovertatte, og kapitallogikerne til gjengjeld forleste og spekulative. Alle har noe på hverandre.»

— fra artikkel av Ejvind Larsen i et spesialnummer av *Information* som ble utgitt i september -78.

«Hver eneste dag opprettes en miljøbutikk, en forening til forsvar for ytringsfriheten, særlig for offentlig ansatte, en støttekomite for en utlending som trues med utvisning, et innsamlingskontor for streikende funksjonærer eller arbeidere, en alternativ psykologisk og sosial rådgivningsklinikk, en beboerforening, en kvinnegruppe, et verksted for varige energikilder, en pedagogisk støttegruppe, en studiesirkel til forståelse av den nåværende politiske og økonomiske krise i den vestlige, kapitalistiske verden, et nytt fagkritisk tidsskrift ved en utdannings- og/eller forskningsinstitusjon, en aksjonsgruppe for endring av byplanen i lokalområdet, et produksjonskollektiv, en alternativ mediegruppe... Vi skal tilbake til slutten av forrige århundre for å finne maken til folkelig røre.»

— fra samme artikkel av Ejvind Larsen.

Begge beskrivelser er fra samme artikkel. Begge er like sanne. Den danske venstrefløyen er merkelig dobbelt-het av frodig, aksjonistisk fantasi på nesten alle fronter og en smågruppeverden som lever av å skjelle hverandre ut. VS utgir VS-bulletin, KF utgir Arbejderpolitik, FS utgir Socialisten, RSF utgir Klassekampen, KAML utgir Arbejderbladet og KAP (svarer til AKP) Arbejderavisen. Ingen av dem kommer daglig slik som SFs Socialistisk Dagblad og DKPs Land og Folk, men alle passer hele tida på å avgrense seg fra hverandre.

Venstrefløyens styrke i Danmark er ikke dens partier, men dens vell av innsatsvillige og partiskeptiske aktivister.

ARBEIDSLØSHET

En arbeidsløs person er en som har latt seg registrere som arbeidsløs og dermed står direkte til rådighet for arbeidsmarkedet gjennom arbeidsformidlingen. Så sier *arbeidsløshetsloven*. Så sier statistikken. Det gir omlag 200.000 arbeidsløse i Danmark.

Socialforskningsinstituttet definerer arbeidsløshet anderledes: En arbeidsløs person er en som gjerne vil ha arbeid, men som ikke kan få det. Da kommer den skjulte arbeidsløshet med, og tallet 200.000 må tredobles.

Dansk Arbejdsgiverforening mener også at statistikken lyver. «*Det kan ikke være tvivl om, at den nuværende ledighedsstatistik overdriver arbeidsløshedens omfang,*» sa arbeidsgivernes formann, Jens Thorsen, i juni 1978. Etter hans mening er bare omlag 60%

av de 200.000 reelt arbeidsløse. Mange er nemlig kvinner, som bare har gått utpå arbeidsmarkedet en kortere tid, for så å vende tilbake til hus og barn med et klekkelig dagpengetilskudd — eller de er eldre arbeidere, som ikke venter på arbeid, men på pensjon.

Arbeidsministeren i den danske regjering heter Svend Auken. Han har ry for å tilhøre sosialdemokratiets venstrefløy. Nå har ikke Auken hatt de store muligheter for å bekjempe arbeidsløsheten reelt. Han er fange av konjunkturer og et borgerlig flertall i parlamentet. Men om han ikke kunne få arbeidsløsheten ned, så kunne han ihvertfall pynte litt på statistikken.

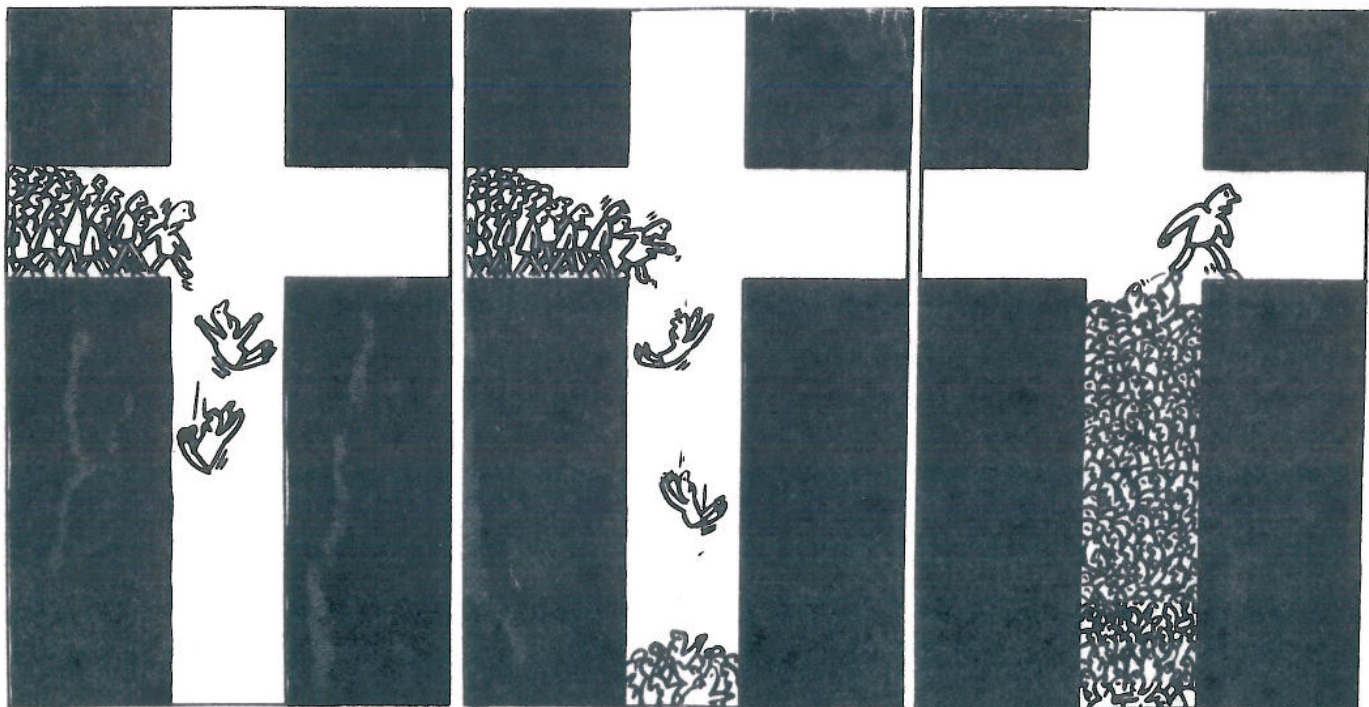
Auken tok Thorsens ord ad notam. Først kom en «*etterlønsordning*», som ga de eldre muligheten for å gå over på

en førtidspensjon. De som er i arbeid, kan således gis plass for maskiner eller unge, og de som ikke er i arbeid, kan fjernes fra arbeidsløshetsstatistikken. (De eldre er stort sett glad for ordningen. Også for dem er det bedre å gå på efterlønn enn på skift eller understøttelse.)

Så kom et direktiv fra herr Auken, som var verre. Arbeidsløse kvinner skal kunne bevise at de har anbringelsesmuligheter for sine barn før de kan få understøttelse. Vekk med kvinnene fra statistikken!

Hvis du hører at arbeidsløsheten i Danmark er gått ned i 1979, så tro det ikke. Hvis du hører den er gått opp, så vit at den er steget enda mer.

«Fede tider — for dem, der overlever, mand!»

MENINGSLØSHET

Med arbeidsløshet følger meningsløshet. Når antallet av arbeidsløse øker, stiger antallet av meningsløse mer. Det betalte arbeid gir livet mening, uansett om det er bomber eller piller som blir arbeidets produkt. Den som hever penger uten å kunne si at det er lønn, er en snylter i Norge og en nasser i Danmark. Det er vondt å være meningsløs nasser, og mye godt betalt arbeid gjøres for å stagge de meningsløse. Det meste er rettet mot ungdoms-meningsløsheten.

Noen tar seg betalt for å avlede oppmerksomheten. Popgruppa *Shu bi dua* har simpelthen laget en ny nasjonalsang på temaet:

Storken er en dejlig flyver

Den der siger andet lyver

Danmark er et dejligt land

Der findes andre mennesker end dem der er danske

De bor i huler og slås hele da'n

Det har vi allivel aldrig nogensinde gjort

De varme lande er noget lort

Dansken er en dejlig mand

Danmark er et yndigt land.

Andre trøster. Hver bidige dag kan man fra P3 høre visesangeren Sebastian synge «Du er ikke alene. Der er en der følger dig, og det er helt på det rene, han har det lissom dig.» Det er

marked for trøsten, men det er kanskje ikke så mange som lytter til Sebastians mer samfunnskritiske budskaper utenom refrenget.

Danske bryggerier reklamerer mer enn noensinne for sin øl.

En kjent forfatter på venstrefløyen, *Ebbe Kløvedal Reich*, regner opp fire gode midler mot ungdommens meningsløshet i en preken til tusener på Roskildefestivalen: 1. musikk, 2. beruselse, 3. erotikk, 4. sosiale eksperimenter. Han anbefaler sine midler i snille og selvorganiserte former, men i det kapitalistiske vrengebilde av forfatterens preken legger vi merke til at plateindustrien, vertshusene og pornofilhandlerne ikke ser ut til å lide under arbeids- og meningsløsheten.

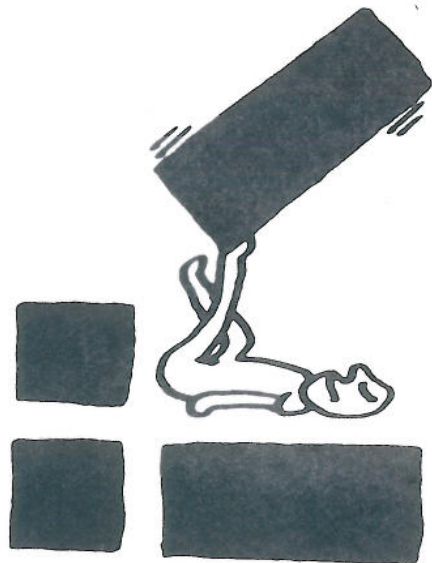
Noen undrer seg i krisen. En av landets folkevalgte spør regjeringen i Folketingets spørretime om hva som egentlig er meningen med det hele. Regjeringen, som har lært seg å svare svevende på konkrete spørsmål, vet ikke riktig hvordan den skal takle et spørsmål som svever i seg selv. Kjente danske diktere blir innbudt til å dikte lange, melankolske svar i radioens kulturelle magasin i stedet.

En liten gruppe arbeidsløse, som ikke kom til understøttelsen fra lønn, men fra studiestøtte, snur opp ned på

alle normer og danner en *Sammenlutning af Bevidst Arbejdssky Elementer (SABAE)*.

«Vi har et paradoks: 200.000 arbeidsløse har mulighet for et materielt godt liv: de kan leve bedre end en feudal-greve for nogle hundrede år siden! Men skal vi tro masse-medierne er de arbeidsløse ulykkelige! At gøre opmærksom på paradokset — og erkende det — er første led i frigørelsen. Og humor er de undertryktes bedste våben... ifølge en svensk sangerinde,» sier en av SABAEs stiftere i et avis-intervju.

«Måten å produsere det materielle liv på betinger den sosiale, politiske og åndelige livsprosess i det hele tatt. Det er ikke menneskenes bevissthet som bestemmer deres tilværelse, men det er omvendt deres samfunnsmessige tilværelse som bestemmer deres bevissthet,» skrev Karl Marx i 1859. Det har vært mange kriser og mye meningsløshet siden, men de revolusjoner vi har sett, har hentet sin næring fra sulten, ikke fra avsky for det materielle liv som forbeholder lønnsarbeidet mening. Den danske arbeidsløse er ikke sulten. ■

Alle tegninger på Danmark-sidene er hentet fra avisa *Information*